

Jan Konior

“Mencius”, Philip J. Ivanhoe (ed.),
translated by Irene Bloom, New York
2009 : [recenzja]

Nurt SVD 44/2 (128), 329-332

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzja

Philip J. Ivanhoe (ed.), *Mencius*, translated by Irene Bloom, New York 2009, 208 p.

Mencjusz, znany w Chinach i w Azji Wschodniej jako Mengzi 孟子, czyli mistrz Meng (391-308 p.n.e.), był chińskim filozofem z czasów późnej dynastii Zhou 商, która została zaliczona do okresu Chin historycznych. Jej założycielem był Wü Wáng 武王. Mencjusz stał się instrumentalną figurą w rozprzestrzenieniu chińskiej tradycji jako iluminator konfucjańskich pojęć. Jego szczególna aktywność przypada na czas *Okresu Walczących Królestw* (403-221 p.n.e.), w którym współzawodniczące siły dążyły do skontrolowania upadającego imperium Zhou.

Doniosłą rolę tegoż filozofa omawia książka *Mencjusz*, którą zredagował i wstępem zaopatrzył Philip J. Ivanhoe, specjalista od wschodniej azjatyckiej historii, filozofii i religii, a przetłumaczyła z języka chińskiego na angielski Irena Bloome.

Książka prezentuje nie tylko rozmowy filozofa Mencjusza z panami i uczniami oraz przeciwnikami jego myśli filozoficznej, ale również zbiór wypowiedzi o rządzeniu w państwie, naturze ludzkiej oraz innych filozoficznych i politycznych tematów. Mencjusz był w dużej mierze zainteresowany możliwościami i uzdolnieniami człowieka do okazywania sobie wzajemnego poszanowania. Wytlumaczenie znajdował w konfucjańskiej idei *ren* 仁 – humanitarność (miłość) i umieszczoną obok niej zasadę *zheng yi* 正義 – sprawiedliwość, prawość. Rozwijał złożone pojęcie prawa i wyjaśniał ideę dobrze pojętego systemu prawnego w państwie chińskim. Czym zatem jest prawo w określonych sytuacjach konwenansu chińskiego?

W konsekwencji, Mencjusz znacznie wpłynął nie tylko na rozwój myśli społeczno-jurydycznej klas rządzącej elity, ale także na wartości humanitarne i systemy wierzeń wszystkich Chińczyków. Jego etyczna troska, zarówno teoretyczna, jak i praktyczna, koncentrowała się na moralnym samodoskonaleniu. W świadomości Chińczyków pozostał czymś więcej niż tylko nauczycielem, terapeutą moralnym czy teoretykiem. Postrzegany był przede wszystkim jako praktyczny mistrz filozofii harmonii chińskiej i sztuki życia. Aby osiąść sztukę i mądrość życia, niezbędna staje się refleksja, zaś kluczem w procesie

rozwoju jest serce *xin* 心, zawierające afektywne, kognitywne i woliwne elementy.

Podobnie jak Konfucjusz, Mencjusz podróżował od jednego feudalnego dworu do innego, szukając właściwego pana, który mógłby wprowadzić w życie jego nauczanie wraz z implikacjami społecznymi. Bowiem tylko wódz, który posiadał moralne jakości prawdziwego króla (s. 2-27; 145-147) mógł zjednoczyć Chiny. „Kiedy król popełnia błędy, należy mu o tym powiedzieć, a kiedy nie usłucha – należy go opuścić” (s. 120). Innym razem dodaje: „Kiedy król jest humanitarny, wszystko jest humanitarne, kiedy trzyma się prawa i sprawiedliwości, wszystko jest prawe i sprawiedliwe” (s. 87). Mencjusz wierzył w wyznawaną filozofię konfucjańską (s. 27-48), zaproponował innowacyjny i wysoki stopień uprawiania filozofii polityki, a także podkreślał wartość samokształcenia i samodoskonalenia oraz pogłębił rozumienie natury ludzkiej, jako z gruntu dobrej *xing shan* 性善 (s. 11, 123-124). W ten sposób głęboko wpłynął na konfucjańską i wschodnioazjatycką kulturę. „Nie ma człowieka, który nie chciałby dobra czynić. Jeśli go nie czyni, to dlatego, że brakuje mu dobrej woli do czynienia dobra” (s. 121). Należy czynić dobro i być humanitarnym, ponieważ „humanitarność przewyższa niehumanitarność, tak jak ogień pokonuje (przewyższa) wodę” (s. 131). Jako jeden z pierwszych myślicieli nalegał, aby władcy i państwa służyły swoim ludziom. Jego słowa wzbogaciły filozofię polityczną również w dzisiejszym świecie (s. 13; zob. też J. Tiwald, *A Right of Rebellion in te Mengzi? Dao*, [w:] „A Journal of Comparative Philosophy”, v. 7, nr 3, 2008, s. 269-82).

Przyjmował zasadę, że ludzie z natury są dobrzy, a cnota polega na nauce i rzetelnym wychowywaniu dzieci i młodzieży. Wskazywał, że zło i cierpienie, jako czynniki kształtujące charakter i osobowość człowieka, są swoistym instrumentem wychowawczym. Mówił: „Jeżeli Niebo *Tian* 天 poleca jakieś szczególne zadanie do wypełnienia, to ćwiczy ducha cierpieniem, zatem mięśnie i kości ulegają zmęczeniu” (s. 38). Był przekonany, że Niebo ma plan dla każdego. Zrozumienie natury ludzkiej prowadzi do zrozumienia woli Nieba. „Człowiek szuka satysfakcji, radości, harmonii, czyli tego, co zostało zaplanowane przez Niebo. Plany Nieba mogą być poznane jedynie przez uważną refleksję, studia i wysiłki” (s. 17).

W celu utwierdzenia ludzkiej natury w dobrem, uzależnił doskonałość człowieka od cnót moralnych oraz sprawności intelektualnych. Jak rozumiał ludzką naturę? – Jako esencjalnie odróżniającą się od ptaków i zwierząt. Nie odrzucał naturalnych cech które człowiek

dzieli ze zwierzętami. Uważał natomiast, że natura człowieka jest produktem przyrody, zaś gospodarność i prawość – produktem mędrca.

Ówczesne, konfucjańskie Państwo Środka opierało się na autorytecie moralnym, a prawo panujących dynastii do tronu na „mandacie niebios” *Tian Ming* 天命. Jednakże w praktyce chiński system władzy, dziedzicząc naukę legistów – posługiwał się strachem, siłą, surowymi normami i barbarzyńskimi karami, szczególnie wobec prostych, niewykształconych klas społecznych. Mencjusz przeciwstawiał się takowym praktykom. Przywiązywał bowiem wagę do relacji bazującej na wzajemnej życzliwości *en* 恩 oraz wzajemnym szacunku w odniesieniach rządzącego i ministra *jing* 敬. „Widziałem króla okazującego szacunek mistrzowi, ale nie widziałem jeszcze mistrza, aby szanował króla” (s. 39). W praktyce oznaczało to, że mistrz często przewyższał mądrością króla, dlatego nie okazywał szacunku względem niego.

Mencjusz uważał, że seks i pożywienie są dwoma największymi pragnieniami człowieka, które należą do niższej natury i nie mają znaczenia w człowieczeństwie. Dopiero „moralna i intelektualna natura człowieka stanowią prawdziwą esencję, bez której człowiek nie będzie lepszy od tygrysa czy lwa” (s. 122).

Chiński język Mencjusza wyróżnia się dobrym stylem i świadczy o znajomości klasyki chińskiej. Stosowane idiomy, posiadające cztery ideogramy *cheng yu* 誠語 – składają się na sapiencjalne opowiadania, np. *yuan shu qiu yu* 緣樹求魚 (s. 7), co oznacza „wspinanie się na drzewo w poszukiwaniu ryby” – czyli chybioną, beznadziejną akcję. Najbardziej znanym idiomem Mencjusza jest „matka Mencjusza przeprowadzała się trzy razy”, *Meng mu san qian* 孟母三遷. Historia idiomu opowiada, jak młoda wdowa, matka Mencjusza przeprowadzała się z synem aż trzy razy. Pierwsza rezydencja, do której się wprowadziła, znajdowała się blisko cmentarza. Jednakże matka nie chciała, by syn naśladował rytuały pogrzebowe, więc zdecydowała się na kolejną przeprowadzkę. Druga rezydencja położona była obok sklepu. To miejsce również matce nie odpowiadało, gdyż obawiał się, aby syn nie wciągnął się w handel uliczny. Trzecia rezydencja znajdowała się przy szkole, gdzie jej syn pobierał nauki, dając przykład pilności i solidności w nauce (s. 18-19). Zdaniem matki miejsce to było najodpowiedniejsze dla rozwoju swojego syna. Matka Mencjusza nadal stanowi inspirację dla matek Azji Wschodniej i innych krajów.

Książka stanowi ciekawy i interesujący wykładnik filozoficznej myśli chińskiej, ukazujący różne płaszczyzny życia religijnego, politycznego wraz z kodeksem etycznym *Chińczyka w relacjach i w zależnościach*, poczynawszy od króla a skończywszy na jego poddanych. Przed-

stawia ówczesny obraz Chin, który dzisiaj jawi nam się jako zdominowany przez *American culture*, to jednak w rzeczywistości, kultura amerykańska nie zdołała do końca przesiąknąć rdzenia kultury chińskiej.

Jan Konior SJ

nurt

SVD

PÓŁROCZNIK
MISJOLOGICZNO-RELIGIOZNAWCZY

Pierwsze Etnologiczne Spotkanie Indonezyjskie

Olsztyn, 14-15 kwietnia 2010

wydanie specjalne 2010